

นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทกะตาก
บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร
สู่การสร้างสรรคการถ่ายภาพย้อนแสง

Dramatic Work in Cultural Ecology of the Phu Thai Katak
Ethnic Group in Ban Non-Hom, Non-Hom Sub-District,
Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province:
A Creative Approach to Silhouette Photography

พัชนี แสนไชย / Patchanee Sanchai¹
อนุชา แผงเกษร / Anucha Pangkesorn¹

Received: Jan. 15, 2025 Revised: Apr. 19, 2025 Accepted: May 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร สู่การสร้างสรรค การถ่ายภาพย้อนแสง ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากบทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารต่าง ๆ เพื่อศึกษาข้อมูลเฉพาะของพื้นที่ และใช้การลงพื้นที่จริงเข้าไปสัมผัส ทำความเข้าใจและเป็นส่วนหนึ่งของ เรื่องราวในภาพสู่การสร้างสรรคการถ่ายภาพย้อนแสง

ผลการศึกษาพบว่า นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทกะตาก ในรูปแบบการเคลื่อนไหวร่างกายเชิงชาติพันธุ์ ตั้งแต่ลักษณะของการเคลื่อนไหว ร่างกายในวิถีชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ถูกนำมาออกแบบเป็นท่าพ็อนรำ

¹สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Program in Culture-Base Design, Faculty of Decorative Design, Silpakorn University

ดนตรี การแต่งกาย รวมถึงเนื้อหาของเพลง ทั้งหมดอยู่ภายใต้ระบบความคิด ความเชื่อที่สัมพันธ์ไปกับคน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ภายใต้โครงสร้างทางสังคมนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของจังหวัดสกลนคร ซึ่งชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม พยายามรวมกลุ่มกัน เพื่ออนุรักษ์สืบสานและใช้ศิลปะการแสดงทั้ง 2 อย่างนี้ ได้แก่ ฟ้อนภูไท และรำมวยโบราณ เป็นเครื่องมือสื่อสาร เพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง

ผลงานสร้างสรรค์การถ่ายภาพแบบย้อนแสง จำนวน 10 ภาพ ออกแบบวิธีการถ่ายภาพแบ่งเป็น 2 มุมมอง คือ มุมมองแบบผู้เฝ้ามอง และมุมมองแบบการกำกับ โดยมีหัวใจสำคัญของการถ่ายภาพ คือ แสงและเวลา รวมถึงสถานที่หรือสภาพแวดล้อมที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรม ผ่านท่วงท่าของการแสดงของการฟ้อนภูไทและรำมวยโบราณ จุดเด่นของเทคนิคการถ่ายภาพย้อนแสง คือ การใช้อุปกรณ์กล้องรับใช้ความรู้สึกในการสร้างสรรค์ผลงาน มากกว่าการสนใจเรื่องของเทคนิคในการถ่ายภาพ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้เกิดจินตภาพ หรือการนำเสนอภาพให้เกิดขึ้นในใจของผู้ชม

คำสำคัญ : นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติ ชาติพันธุ์ภูไทกะตาก การสร้างสรรค์ การถ่ายภาพย้อนแสง

Abstract

The data in the academic article on “Dramatic Work in Cultural Ecology of the Phu Thai Katak Ethnic Group in Ban Non-Hom, Non-Hom Sub-district, Sakon Nakhon District, Sakon Nakhon Province: A Creative Approach to Silhouette Photography was collected from academic articles, related research, and various documents to examine specific information about the area. Actual fieldwork was also used for the researcher to touch, understand, and be a part of the story in the images to create silhouette photography.

Findings reveal that the performative traditions of the Phu Tai Katak are deeply embedded in the community's embodied practices, which emerge from everyday routines and occupational activities. These movements are artistically transformed into dance choreography, musical expressions, traditional costumes, and lyrical content. All components are shaped by a belief system that reflects the interrelation among people, culture, and the natural environment, within the broader sociocultural structure of Sakon Nakhon Province. The Phu Tai Katak of Ban Non-Hom have actively engaged in cultural preservation through the collective practice of two principal performance forms: Fon Phu Tai (a traditional Phu Tai dance) and Ram Muay Boran (a traditional martial arts dance). These serve as artistic instruments for articulating and reaffirming the group's ethnocultural identity.

The creative work of silhouette photography, including 10 images, was designed with two perspectives: the observer's perspective and the director's perspective. The key to photography is light and time, as well as the location or environment that reflects the relationship between dramatic work and cultural ecology. Through the movements of the Phu Thai dance and ancient boxing dance, the highlight of the silhouette photography technique is the use of camera equipment to serve the feelings in creating the work, more than being interested in the photography technique, to open up opportunities for the audience to imagery or present images in the minds of the audience.

Keywords : Dramatic work in cultural ecology, Phu Thai Katak ethnicity, Creation of silhouette photography

บทนำ

อนุกุล ต้นสุพล (2559, น.194-221) ได้กล่าวถึง นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) โดยพิจารณาบนพื้นฐานจากสิ่งที่เป็นตัวตนของพื้นที่ นั่นคือ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและต้นทุนทางธรรมชาติ สอดคล้องกับงานของสมศรี ศิริขวัญชัย (2541) ที่อธิบายการศึกษาด้านนิเวศวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม นักมานุษยวิทยาแนวนิเวศวัฒนธรรมเชื่อว่าวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีผลซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ตามลักษณะทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และประเพณี

นาฏกรรมชาติพันธุ์ในนิเวศวัฒนธรรมจึงสะท้อนออกมาให้เห็นผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายเชิงชาติพันธุ์ (Ethnochoreology) คือ การศึกษารูปแบบวิธีการรำรำ ฟ้อนรำ เต้นรำและการเคลื่อนไหวร่างกายในท่วงท่าต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรมจะมีวิธีการแสดงออกแตกต่างกัน ในมุมมองของนักมานุษยวิทยา การรำรำของมนุษย์เป็นเรื่องที่สัมพันธ์ไปกับระบบความเชื่อและระบบความคิด โดยการศึกษาในเชิงของมิติทางชาติพันธุ์จึงสนใจบริบทของการรำรำที่มนุษย์ใช้ร่างกายของตัวเองเป็นเครื่องมือการสื่อสารทางด้านวัฒนธรรม (นฤพนธ์ ต้วงวิเศษ, 2558)

ดังนั้นบทความวิชาการเรื่องนี้ จึงเป็นการศึกษาในมุมมองของนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของชาวภูไท ในรูปแบบการเคลื่อนไหวทางด้านร่างกายเชิงชาติพันธุ์ของชาวภูไท สัมพันธ์ไปกับนิเวศวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงในรูปแบบของการรำรำหรือฟ้อนรำของชาวภูไท กะตาก บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ภายใต้การเคลื่อนไหวร่างกายเชิงชาติพันธุ์ของชาวภูไท เนื่องจากมีความโดดเด่นในเรื่องของนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมและถูกกล่าวถึงในวงกว้างทั้งในเรื่องของระบบความคิดและความเชื่อภายใต้สภาพแวดล้อมหรือบริบทเชิงนิเวศวัฒนธรรม

นฤทร์บดีรินทร์ สาลีพันธ์, สิริยาพร สาลีพันธ์ และพรสวรรค์ พรดอนก่อ (2565) ได้กล่าวถึง นาฏกรรมในรูปแบบของศิลปะการแสดงของชาวภูไทว่ามีลักษณะเฉพาะของกลุ่มตัวเองตามบริบทของพื้นที่ เป็นที่รู้จักในวงกว้างจะมีด้วยกัน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มจังหวัดสกลนคร กลุ่มจังหวัดนครพนม และกลุ่มจังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ภูไท “กะตาก” “กะตะ” หรือ ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทเข้ามาในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 โดยเมื่อปี พ.ศ. 2425 นายหอม เป็นผู้นำชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณท้องทุ่งนา และริมป่าบุง ป่าทาม พื้นที่เป็นเนิน หรือ โนน (ภาษาอีสาน) จึงเป็นที่มาของชื่อ “โนนหอม” ชาวภูไทกะตากมีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา และอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยผสมผสานกับความเชื่อของกลุ่มชนชาติอื่น ๆ ในภาคอีสาน และยึดฮีตสิบสองเป็นกรอบของการดำเนินชีวิต (ปกกสิณ ซาทิพอด, 2562) วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของชาวภูไทกะตาก คือ นาฏศิลป์ประยุกต์ที่ชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ยังคงสืบทอดและสืบสานจนกลายเป็นศิลปะประจำชาติพันธุ์ที่สร้างชื่อเสียงในวงกว้าง ซึ่งประกอบไปด้วยฟ้อนภูไทและรำมวยโบราณ โดยเฉพาะมวยโบราณสกลนครได้รับการประกาศขึ้นบัญชีเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2556 อีกด้วย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2561)

การนำเสนอเนื้อหา นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมในแง่มุมศิลปะการแสดงประจำชาติพันธุ์ ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ในครั้งนี้เป็นการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายภายใต้มุมมอง ความคิดความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้เขียน ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์และบันทึกภาพผ่านเลนส์กล้อง ด้วยการบันทึกผ่านอุปกรณ์กล้อง Canon EOS 5D Mark III และ IIII ใช้เลนส์ 24-105 mm 50 mm และ 16-35 mm โดยมีวิธีการออกแบบสร้างสรรค์ คือ การใช้อุปกรณ์กล้อง เพื่อรับใช้ความรู้สึกในการสร้างสรรค์ผลงาน มากกว่าการสนใจเรื่องเทคนิคใน

การถ่ายภาพ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้เกิดจินตภาพ (Imagery) หรือการนำเสนอภาพให้เกิดขึ้นในใจของผู้ชม โดยใช้เทคนิคการถ่ายภาพย้อนแสง ในการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่าย ภายใต้บริบทของนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกะตาค บ้านโนนหอม

คานิยามความหมายของภาพถ่ายย้อนแสง (Silhouette) ราชบัณฑิตยสถาน (2548) ได้ให้ความหมายไว้ว่า Silhouette (ซีลูเอตต์) แปลว่า ภาพโครงทึบภายในภาพจะเห็นวัตถุสีดำทึบแสง ซึ่งนำมาใช้ในการสื่อสารผ่านภาพถ่ายวิวิทัศน์ และภาพบุคคล สอดคล้องไปกับมุมมองของณัฐวุฒิ สิงห์หนองสวง (2567) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับภาพถ่ายย้อนแสงเอาไว้ว่า เป็นเทคนิคที่น่าสนใจในการสื่อสารผ่านภาพถ่าย เนื่องจากภาพถ่ายย้อนแสงสามารถทำให้ผู้ชมภาพสัมผัสได้ถึงอารมณ์ (Emotions) และความรู้สึก (Feeling) ที่สื่อสารเรื่องราวในภาพถ่าย ผู้ชมภาพอาจตีความจากประสบการณ์ของตนเองอย่างไร้ขีดจำกัด เนื่องจากภาพถ่ายย้อนแสงแสดงเพียงแค่เงาสีดำ ภายใต้บรรยากาศสีส้มของแสงหรือบรรยากาศที่ปรากฏอยู่บนภาพ

จากการศึกษาเอกสารด้านภาพถ่ายย้อนแสง ได้สะท้อนมุมมองการถ่ายภาพย้อนแสงเอาไว้ว่า เป็นการถ่ายภาพที่ต้องอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพลังของแสง เวลา และมุมมองของผู้ถ่ายภาพที่จะสื่อสารอารมณ์ ความรู้สึกผ่านภาพถ่าย เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ผ่านประสบการณ์ความงามที่แตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ และจินตนาการของแต่ละบุคคล

กฤษณะ บุญเทียน และศุภกรักร สุวรรณวัฒน์ (2560, น.106-119) กล่าวว่า ภาพถ่ายมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเวลาปัจจุบันที่พาดพิงถึงอดีตและคาดการณ์ถึงอนาคต เพราะภาพถ่าย คือ เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ว่าด้วยเรื่องของ “แสง” นั่นคือ “การถ่ายภาพ” (Photography) เป็นผลลัพธ์ของการหยุดเวลาผ่านมุมมองของนักรู้ภาพสะท้อนออกมาผ่านอารมณ์ความรู้สึกของภาพถ่าย โดยสัมพันธ์ไปกับอารมณ์ในขณะนั้น ของช่างภาพหรือผู้ถ่ายภาพ โดยการถ่ายภาพนั้นสัมพันธ์ไปกับพลังแห่งแสง เป็นอนุภาคที่ถูกส่งออกมาจากต้นกำเนิดของแสง ผ่านทะลุมิติไปรังสีและสะท้อนจากผิวของวัตถุทึบแสงได้

ซึ่งอาณาภาคเหล่านี้เมื่อผ่านเข้าสู่ดวงตาของมนุษย์ผ่านการมองเห็น จะเป็นที่มาของการเกิดประสบการณ์ “ความงาม” หรือที่เราเรียกอีกอย่างว่า “ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ” แสงและเงาที่ปรากฏตามธรรมชาติ (Local Values) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ค่าต่างแสง เป็นประสบการณ์ความงามที่น่าประทับใจ โดยทิศทางของแสงเงาตกกระทบเกิดเป็นการสะท้อนแสงของวัตถุ คือ การสร้างสรรค์แรงบันดาลใจอย่างไม่รู้จบ (วาสนา ขริมสันเทียะ, 2559, น.134-149)

รัฐพล ไชยรัตน์ (2536) ได้แสดงทัศนะว่าภาพถ่ายเป็นสื่อที่สามารถสื่อสารได้ด้วยตัวของมันเอง ภาพถ่ายที่จะสร้างความน่าเชื่อถือได้ คือ ต้องถ่ายออกมาให้เหมือนจริง และที่สำคัญภาพถ่ายเป็นภาษาสากล ทุกคนสามารถเข้าใจเรื่องราวในภาพถ่ายได้ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติหรือศาสนา อายุ อาชีพ แม้กระทั่งผู้ไม่รู้หนังสือล้วนสามารถดูภาพแล้วเข้าใจเรื่องราวในภาพได้

ดังนั้น หลักสำคัญของการถ่ายภาพในบทความวิชาการเรื่อง นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ภูเก็ตตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร สู่อารมณ์สร้างสรรค์การถ่ายภาพย้อนแสง จะเป็นการถ่ายภาพที่เน้นไปที่เรื่องของแสงและเงาที่ปรากฏตามธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ไปกับความรู้สึกและจินตภาพของผู้ชม เพื่อสื่อสารภาพถ่ายที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายโดยผู้เขียนนั้น เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงภายใต้นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ภูเก็ตตาก บ้านโนนหอม โดยการออกแบบการถ่ายภาพย้อนแสงในครั้งนี้ใช้เพื่อเป็นแนวทางของการออกแบบภาพยนตร์ เป็นการลงพื้นที่หามุมมองภาพที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทำ (Block shot) เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษานาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูเก็ตตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร

2. เพื่อการออกแบบสร้างสรรค์การถ่ายภาพย้อนแสง ภายใต้นาฏกรรม
ในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร
จ.สกลนคร

วิธีดำเนินการศึกษา

นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมเป็นการศึกษาแง่มุมศิลปะการแสดง
ประจำชาติพันธุ์ไทกะตาก บ้านโนนหอม คือ 1. ฟ้อนภูไท และ 2. รำมวยโบราณ
ซึ่งคนในพื้นที่พยายามรวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์สืบสานและใช้ศิลปะการแสดง
ทั้ง 2 อย่างนี้เป็นเครื่องมือสื่อสาร เพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของกลุ่มตนเอง

1. การฟ้อนภูไท

ชาวภูไทมีศิลปะและวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะด้าน
ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ ชาวภูไทมีการฟ้อนภูไทถือเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น
และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การฟ้อนของชาวภูไทใช้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น
ฟ้อนกินเหล้า ฟ้อนรับเสด็จ ฟ้อนในงานบุญประเพณีและฟ้อนต้อนรับ
นักท่องเที่ยว การฟ้อนดังกล่าวเป็นการฟ้อนเพื่อความบันเทิง ส่วนท่วงท่าของ
การฟ้อนรำเป็นการเลียนแบบมาจากท่าทางการเคลื่อนไหวของสัตว์ เป็นการฟ้อน
เพื่อปลดปล่อยความทุกข์ สร้างความสุขให้กับชีวิต นับเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง
ความภาคภูมิใจและแสดงอัตลักษณ์ของชาวภูไท (รัตติยา โกมินทรชาติ, 2549)

การฟ้อนภูไทของชาวจังหวัดสกลนคร สร้างสรรค์โดยอาจารย์บุญปิ่น
วงศ์เทพ อดีตข้าราชการครูโรงเรียนบ้านหนองศาลา ตำบลฮางโฮง อำเภอ
เมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เป็นผู้ออกแบบท่วงท่าประพันธ์บทร้อง และเป็น
ผู้ถ่ายทอดท่วงท่าการฟ้อนภูไทไปยังกลุ่มอื่น ๆ ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัด
สกลนคร รวมไปถึงชาติพันธุ์ไทกะตาก บ้านโนนหอม โดยมีท่วงท่าในการแสดง
มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 6 ท่า ได้แก่ ท่าบัวตูม ท่าบัวบาน ท่าแซงแซวเลาะหาดหรือ
ท่ามยุเรศรำแพน ท่าบังแสงสุริยา ท่านางไอ่เลียบบาด (ดอน) และท่านาคี
ม้วนหาง (วันชัย ฝั่งซ้าย, 2566)

จากชุดท่วงท่าดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง ฟ้อนภูไทเกี่ยวข้องกับกับนิเวศวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมในเชิงของพื้นที่ โดยเฉพาะแหล่งน้ำหนองหารและหนองฮาก ดังนั้นวิถีชีวิตของผู้คนจึงผูกพันไปกับสายน้ำสะท้อนผ่านชื่อท่าบัวตูม บัวบาน รวมถึงสะท้อนผ่านอาชีพจากท่าบั้งแสงสุริยาเนื่องจากชาวภูไทมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก และท่าที่เกี่ยวข้องกับตำนานความเชื่อเรื่องของพญานาค สะท้อนจากตำนานคิม้วนหาง และนางไอลีโยบาท (ดอน) รวมถึงการเอาชื่อนกในท้องถิ่นมาตั้งเป็นชื่อท่าอย่างท่าแสวงแสหวาดหรือท่ามยุเรศรำแพน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าท่าฟ้อนภูไท ทั้ง 6 ท่า เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชาวภูไท แสดงให้เห็นถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมและต้นทุนทางธรรมชาติ โดยเฉพาะสายน้ำผ่านเรื่องเล่าหรือตำนานของจังหวัดสกลนคร ซึ่งบ้านโนนหอมก็เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำนานเรื่องราวเล่าขานด้วยเช่นกัน โดยมีชื่อเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า หนองฮาก

ภาพที่ 1 หนองฮากสายน้ำแห่งวิถีชีวิตชาวภูไทเขตตาก บ้านโนนหอม

ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร

(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2567)

ตำนานหนองฮาก เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับตำนานหนองหารลุ่ม ตำนานเล่าว่ามีสุนัขตัวหนึ่งไปคาบเนื้อกระรอกเผือกมากินแล้วมาฮาก (อาเจียน) บริเวณนี้ ด้วยอิทธิฤทธิ์ของพญานาคจึงบันดาลให้บริเวณนี้ลุ่มลงคล้ายหนองหารกลายเป็นหนองฮากในปัจจุบัน ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวถือเป็นตำนานที่เล่าสืบต่อกัน

มาเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงนั้นชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ให้ความเคารพ
แหล่งน้ำแห่งนี้มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เนื่องจากเชื่อว่า มีเจ้าปู่เป็นเจ้าที่คอยปกปักรักษา
เมื่อใครจะลงไปจับปลาที่มักจะมีกรบอกกล่าวต่อเจ้าปู่ เพื่อเป็นการขอ
อนุญาตและขอโทษกรรม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร, 2565)

ภาพที่ 2 ตำนานหนองฮากสัมพันธ์กับตำนานหนองหารลุ่ม

(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2567)

จากตำนานในเชิงของประวัติศาสตร์ด้านสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่
ของบ้านโนนหอมที่สอดคล้องกับตำนานของจังหวัดสกลนครแล้ว เนื้อเพลงของ
การพ่อนภูไทยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตไปกับนิเวศวัฒนธรรม
อีกด้วย โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

ไปเยื่อเฮาไป ไปโให้เอาชัยเอาของ(ซ้ำ)
เชิงเขาแสนจน หนทางก็ลำบาก(ซ้ำ)
ข้อยอยู่เทิงเขา ยังเอาใจมาช่วย(ซ้ำ)
ขออำนาจไตรรัตน์ จงปกปักรักษา(ซ้ำ)
เวลาก็จวน ข้อยสิตัวไป(ซ้ำ)
ข้อยลลละเนื้อ ข้อยลลละเนื้อ.....

ไปโฮมพี่โฮมน้อง ไปร่วมแซ่ฮ้องอวยชัย
ตัวข้อยสู้ทนยาก มาพ่อนรำให้ท่านชม
พวกข้อยขออำนาจ อวยชัยให้ละเนื้อ
ชาวไทยทั่วหน้า ให้วัฒนาสืบไป
ขอความมีชัย แต่ทุกท่านเทอญ

ความหมายของเพลง กล่าวถึง การพ่อนรำของชาวภูไท ผ่านการบรรยาย
ลักษณะทางนิเวศวัฒนธรรมของจังหวัดสกลนคร รายล้อมไปด้วยภูเขาภูพาน
ซึ่งเป็นเทือกเขาสูง นางรำเดินทางมาด้วยความตั้งใจผ่านหนทางที่ยากลำบาก
เพื่อมาแสดงการพ่อนรำให้ทุกท่านได้รับชมและเป็นการอวยพรผู้รับชมการแสดง

จบด้วยการกล่าวอำลาเป็นลำดับสุดท้ายของการฟ้อนรำ จากเนื้อหาของเพลง จึงเป็นเครื่องยืนยันว่านิเวศวัฒนธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับนาฏกรรมของชาว กูไทกะตาก บ้านโนนหอม

นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมผ่านการแต่งกายในการฟ้อนกูไทของ ชาวกูไทกะตากนั้น เสื้อนิยมนำเป็นเสื้อแขนกระบอกติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงิน หรือเหรียญสตางค์ เช่น เหรียญสตางค์ห้า สตางค์สิบมาติดเรียง เป็นแถว นิยมใช้เป็นผ้าย้อมครามเข้มจนดำมีผ้าขลิบแดงติดชายเสื้อ เช่น ที่คอ สบเสื้อ ปลายแขน ปัจจุบันนุ่งผ้าชิ้นพื้นสีดำต่อตีนขึ้นขิดยาวกรอมเท้า

ภาพที่ 3 การแต่งกายของการฟ้อนกูไทกะตาก บ้านโนนหอม
(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2566)

ผ้าเปียงนิยมนำผ้าแพรขิดสีแดง พาดไหล่ซ้ายแล้วไปมัดที่เอวด้านขวา สวมส่วยมือยาว(เล็บ) ทำมาจากกระดาษหรือโลหะพันด้วยด้ายและมีพู่ที่ ปลายเล็บสีขาวหรือแดง ผมหัก้ามวยมัดมวยผมด้วยผ้าแดงบางครั้งก็ทัดผม ด้วยดอกไม้สีขาวหรือไม้ก้านฝ้ายกูไท และสวมเครื่องประดับเงิน เช่น สร้อยคอ ต่างหู และกำไล

การแต่งกายของการฟ้อนกูไท มีการแต่งกายตามแบบสตรีชาวกูไท ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องไปกับวิถีชีวิต ผ่านศิลปะการแสดง โดยมีสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ การสวมใส่เล็บยาวสีแดง-ขาว โดยใช้ฝ้ายสีขาวทำเป็นพู่ นำมาประดับตรงปลายเล็บและประดับผมด้วยพู่สีขาว ที่ทำมาจากฝ้ายเช่นเดียวกัน การแต่งกายในรูปแบบดังกล่าวข้างต้น จึงกลายเป็น

มาเป็นเอกลักษณ์ด้านการต่างกายในการฟ้อนของชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ซึ่งในอดีตนั้นบริเวณพื้นที่บ้านโนนหอม มีต้นฝ้ายอยู่ในบริเวณพื้นที่อยู่มาก ถึงแม้ปัจจุบันจะลดจำนวนลงไปมากแล้วก็ตาม (วันชัย ฝั่งซ้าย, 2566)

ดังนั้น การศึกษานาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของการฟ้อนภูไทกะตาก บ้านโนนหอม สู่อารยธรรมผลงานภาพถ่ายแบบย้อนแสง มีการออกแบบการสร้างสรรค์ออกเป็น 2 มุมมอง คือ มุมมองผู้เฝ้ามอง และมุมมองของการกำกับ เพื่อสื่อสารอารมณ์และความรู้สึกผ่านภาพถ่ายตามมุมมองของผู้ถ่ายภาพ ซึ่งในบทความวิชาการเรื่องนี้ผู้วิจัยแบ่งการถ่ายภาพออกเป็น 2 ชุด คือ ชุดภาพถ่ายย้อนแสงฟ้อนภูไท และชุดภาพถ่ายย้อนแสงมวยโบราณ โดยมีรายละเอียดของการออกแบบสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

1.1 การออกแบบสร้างสรรค์การถ่ายภาพย้อนแสงภายใต้นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร

การฟ้อนภูไทชาติพันธุ์ภูไทกะตาก ผ่านการออกแบบการถ่ายภาพย้อนแสง เพื่อให้สัมพันธ์ไปกับสภาพแวดล้อมหรือนิเวศวัฒนธรรม แบ่งการใช่มุมมองการออกเป็น 2 มุมมอง คือ มุมมองแบบผู้เฝ้ามอง และมุมมองแบบการกำกับ

1.1.1 มุมมองแบบผู้เฝ้ามอง การออกแบบการถ่ายภาพย้อนแสงในมุมมองผู้เฝ้ามองในการแสดงการฟ้อนภูไทเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีผู้นำชุมชนเป็นคนกำหนดสถานที่ในการจัดแสดง ดังนั้น วัดบ้านโนนหอม จึงเป็นสถานที่หลักสำหรับการจัดงานหรือจัดกิจกรรมสำคัญ ๆ ของชาวภูไทกะตาก โดยเฉพาะฟ้อนภูไทโนนหอมเพื่อสื่อสารนาฏกรรมของชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ซึ่งสถานที่และทิศทางของแสงมีส่วนสำคัญในการออกแบบ โดยในที่นี้คัดเลือกภาพที่ดีที่สุดมาเพียง 2 ภาพ ที่สะท้อนอัตลักษณ์การฟ้อนภูไทของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ผ่านท่วงท่าการรำรำ การจีบ การเคลื่อนไหวร่างกายไปตามจังหวะเสียงกลอง การแต่งกาย และบรรยากาศภายในศาลาวัดที่เห็นเพียงแค่เงาที่มืบทึบของนางรำและเห็นเพียงแค่สีขาว สีแดง

และสีดำ เป็นการออกแบบภาพย้อนแสงในมุมมองผู้เฝ้ามองที่มีข้อจำกัดในเรื่องของแสงและพื้นที่ในการถ่ายภาพ

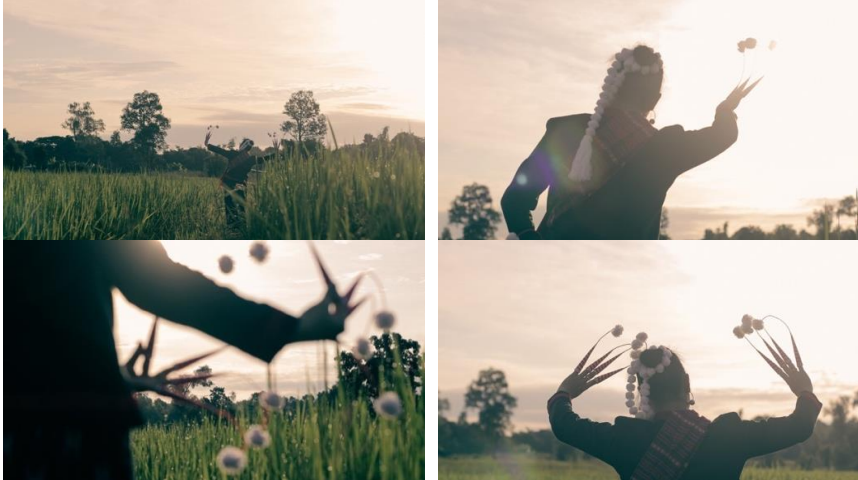
ภาพที่ 4 การฟ้อนภูไทกะตาก บ้านโนนหอม

ภาพถ่ายย้อนแสงผ่านมุมมองผู้เฝ้ามอง

(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2566)

1.1.2 มุมมองแบบการกำกับ การถ่ายภาพการฟ้อนภูไทในมุมมองของการกำกับนั้น เป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ออกแบบ ทั้งการเลือกตัวแบบ สถานที่ และช่วงเวลาของแสง ผู้เขียนสามารถกำหนดทิศทางในการเคลื่อนไหวร่างกายท่วงท่าการฟ้อนตามแบบต้นฉบับ และกำกับการเคลื่อนไหว เพื่อให้สัมพันธ์ไปกับทิศทางการย้อนแสง การวางตำแหน่งของตัวแบบ และสามารถจัดการจัดวางองค์ประกอบในภาพได้อย่างอิสระ โดยเฉพาะการเลือกสถานที่ในการถ่ายภาพเป็นห้องทุ่งนา เหตุผลเพราะพื้นที่บ้านโนนหอม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก จึงเป็นเหตุผลหลักในการเลือกสถานที่นี้เพื่อถ่ายทอดภาพถ่ายที่สื่อสารถึงนิเวศวัฒนธรรมของชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม โดยออกแบบสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายออกมาทั้งหมดด้วยกัน 4 ภาพ ด้วยการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ทั้งท่วงท่าของการรำร่า การแต่งกาย และสภาพแวดล้อมในการถ่ายภาพ ภายใต้เรื่องเล่าในจินตนาการของผู้วิจัย เป็นการออกแบบภาพย้อนแสงผ่านตัวละครลับในภาพยนตร์ที่หลุดออกมาจากวิหคของผู้สูงอายุในพื้นที่ แสดงการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยผู้สูงอายุ

ที่ยังเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบ
ฉากภายใต้การเล่าเรื่องในภาพยนตร์สั้นเรื่องนาฏยอโรคยา

ภาพที่ 5 การฟ้อนภูไทกะตาก บ้านโนนหอม
ภาพถ่ายย้อนแสงผ่านมุมมองการกำกับ
(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2566)

แนวทางการออกแบบสร้างสรรค์การถ่ายภาพย้อนแสงภายใต้
นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมผ่านการฟ้อนภูไทของชาวภูไทกะตาก
บ้านโนนหอม เป็นนาฏกรรมที่อยู่ภายใต้นิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทที่เป็น
ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย
เชิงชาติพันธุ์ ตั้งแต่ท่ารำ การแต่งกาย และเนื้อหาของเพลง อันล้วนเป็น
สิ่งสะท้อนตัวตนของพื้นที่ นั่นคือ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและต้นทุนทางชาติ
รรมไปถึงแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์ภาพถ่ายแบบย้อนแสง ใช้การออกแบบ
2 มุมมอง ได้แก่ มุมมองผู้เฝ้ามอง และมุมมองการกำกับ ลักษณะของภาพที่ได้มี
ความแตกต่างกันในเรื่องของอารมณ์และความรู้สึก ถึงแม้ว่าการสื่อสารผ่าน
ภาพถ่ายย้อนแสงดังกล่าวจะถ่ายจากช่างภาพคนเดียวกัน แต่กลับให้อารมณ์และ
ความรู้สึกแตกต่างกัน เนื่องจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เรื่องของแสงและเวลา

2. มวยโบราณ

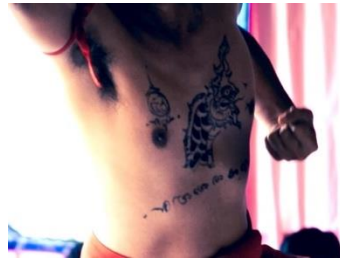
นอกจากนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมจากฟ็อนญุไทกะตาก บ้านโนนหอม สู่การออกแบบผลงานภาพถ่ายย้อนแสงแล้ว ยังมีอีกหนึ่งศิลปะการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวญุไทกะตาก บ้านโนนหอม นั่นก็คือ มวยโบราณ ซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้ในรูปแบบของการแสดง เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชนเผ่าลื้อในจังหวัดสกลนคร เป็นมวยแบบหนึ่งมีมาแต่โบราณ บางครั้งเรียกว่า “เสือลากหาง” มวยดังกล่าวนี้ นิยมฝึกหัดกันตามคุ้มวัดของหมู่บ้าน เพื่อให้มีกำลังแข็งแรง สามารถใช้ต่อสู้ป้องกันตัวได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็คำนึงถึงความสวยงามของลีลาท่ารำและท่าฟ็อน นอกจากนี้ยังมีกรำรำเรียน เวทมนต์คาถา เป่าหมัด เท้า เข่า คอก ให้มีพลังกำลังแข็งแรง จนคู่ต่อสู้ทำอันตรายไม่ได้

ตามรายงานของกฤษดากร บรรลือ (2563) ระบุว่า การรำมวยโบราณหรือการรำมวยโบราณสกลนคร เป็นศิลปะการแสดงที่พัฒนามาจากลีลาการป้องกันตัวของมวยสำนักต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการแสดงที่เรียกว่า “เจิงมือเปล่า” ของกลุ่มพ่อค้าชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่เดินทางมาจากชาย ฦ เมืองสกลนคร ในช่วงปี พ.ศ. 2440-2480 ศิลปะการแสดง มวยโบราณสกลนคร ริเริ่ม โดยอาจารย์จำลอง นวลมณี เมื่อปี พ.ศ. 2470 โดยระยะแรกนิยมนำมาแสดงเพื่อโชว์พลังกำลังและไหวพริบปฏิภาณของผู้แสดง ระยะหลังมีการนำมาแสดงในขบวนแห่ในเทศกาลประเพณีและแสดงในโอกาสสำคัญของจังหวัดสกลนคร

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2561) กล่าวไว้ว่า มวยโบราณสกลนคร เป็นกีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานและชั้นเชิงการต่อสู้แบบมวยโบราณ โดยเน้นให้เห็นลีลาท่าทางที่งดงาม มิใช่เป็นมวยที่เข้าคลุกวงในชกเอาแพ้ชนะกันเช่นมวยในปัจจุบัน เพราะจะทำให้เห็นลีลาท่าฟ็อนรำน้อยไป การรำมวยโบราณเป็นศิลปะการต่อสู้ ที่มีศิลปะในตัวเอง ไม่เคร่งครัดตายตัวในแบบแผนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ความงามงดงามอยู่ที่ท่าทางการไหว้ครู ซึ่งใช้ลีลาจากอากัปภิกิริยาของสัตว์ เช่น เสือ ช้าง ม้า วัว

ควาย มาดัดแปลงเป็นลีลาการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ นักมวยบางคนยังนำเอาท่าทางการเคลื่อนไหวของลิงและยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์มาประดิษฐ์เป็นท่าทางร้ายร้ายอย่างสวยงาม มวยโบราณสกลนคร มีประวัติความเป็นมายาวนานเท่าใดไม่ปรากฏ แต่เริ่มมีการบันทึกและสืบทอดโดยครูจำลอง นวลมณี ซึ่งท่านได้อนุรักษ์มวยโบราณสกลนครไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ได้ถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้และพัฒนามาเป็นศิลปะการแสดงในปัจจุบัน

การแต่งกายของมวยโบราณ นิยมนุ่งผ้าโจงกระเบนหยักครึ่ง เพื่อให้เห็นลายสักขา นิยมนุ่งผ้าสีแดงหรือสีน้ำเงิน ปล่อยชายกระเบนห้อยลงมาพองาม มีผ้าคาดเอวสีแดงหรือสีน้ำเงิน เนื่องจากนักมวยโบราณมีความเชื่อมั่นในความคงกระพันชาตรีมาก ตามเนื้อตัว แขน ขา จึงนิยมสักลาย โดยท่อนบนของร่างกายมักจะสักเป็นรูปสัตว์ที่มีอำนาจที่แผ่อก เช่น ครุฑ งู เสือ หรือหนุมาน นอกจากนั้น ยังสักเป็นลวดลายและลงอักษรโบราณที่มีคาถาอาคม ส่วนตามโคนขาจะสักเป็นรูปพืชผัก เช่น ลายต้นข้าว ผักกูด ส่วนด้านดนตรีนั้นใช้แคนกับกลองเป็นเครื่องดนตรีหลักในการให้จังหวะตามลีลาการเยาะอย่างของแม่ท่าผู้แสดง (กฤษดากร บรรลือ, 2563)

ภาพที่ 6 รอยสักพญานาค จากการแสดงมวยโบราณ

สะท้อนนิเวศวัฒนธรรมของชาวภูไทกะตาก

(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2566)

จากภาพที่ 6 จะเห็นได้ว่าการรำมวยโบราณของชาติพันธุ์ไทกะตาก ใช้การวาดรอยสักที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกับนิเวศวัฒนธรรมในเรื่องของความเชื่อในพื้นที่ นั่นคือ ความเชื่อเรื่องพญานาคที่สัมพันธ์กับตำนานของหนองหาร

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นาฏกรรมของชาวภูไทกะตาก คือ ส่วนหนึ่งของนิเวศวัฒนธรรมภายใต้สภาพแวดล้อมเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในบริบทของพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันและมีผลซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ตามลักษณะทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีของจังหวัดสกลนคร

การแสดงมวยโบราณ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ เริ่มด้วยการรำหมู่เป็น ขบวนแห่ ตามด้วยท่าไหว้ครู หรือรำเดี่ยว และขั้นตอนสุดท้ายเป็นการแสดง การต่อสู้ การพัฒนาท่าทางของมวยโบราณมีการพัฒนาที่สอดคล้องไปกับนิเวศ วัฒนธรรมเช่นเดียวกับพ็อนญูไท เช่น ท่ากาเต้นก้อนไถ่ คือ การออกแบบท่าทาง เลียนแบบอิกาทึบินเกาะก้อนดิน ไปเรื่อย ๆ บินเกาะก้อนโน้นที ก้อนนี้ที ระหว่างที่ชวานากำลังไถนาเป็นลักษณะที่สะท้อนวิถีชีวิตอาชีพชวานา ซึ่งเป็น อาชีพหลักของชาวภูไท หรือท่าหะพราย เป็นการแสดงผ่านความเชื่อ การออกแบบลีลาด้วยการกวาดแขนจากล่างขึ้นข้างบน จะช่วยปิดเป้าสิ่งไม่ดี ออกไปจากชีวิต สะท้อนถึงความเชื่อ ในเรื่องของความเชื่อในพื้นที่ที่มีความ หลากทั้งศาสนาพุทธ ผี และพราหมณ์ของชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม

ดังนั้น มวยโบราณชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม เป็นศิลปะ การต่อสู้ที่ใช้การสื่อสารในรูปแบบการแสดง เพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ของตนเอง ที่สัมพันธ์ไปสภาพแวดล้อมหรือนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม โดยผู้เขียนออกแบบการถ่ายภาพย้อนแสงชุดที่ 2 ผ่านมุมมองแบบผู้เฝ้ามอง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 การออกแบบสร้างสรรค์การถ่ายภาพย้อนแสงภายใต้นาฏกรรม ในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมือง สกลนคร จ.สกลนคร

มวยโบราณชาติพันธุ์ภูไทกะตาก เป็นการแสดงผ่านการเคลื่อนไหว ทางร่างกาย โดยนักมวยต้องออกแบบท่าทางให้ดูแข็งแรง สง่างาม อ่อนช้อย แต่ดูน่าเกรงขามในเวลาเดียวกัน การออกแบบการถ่ายภาพใช้ความเร็ว ในการจับจังหวะของการแสดงของนักมวยกับทิศทางของแสง ใช้ระยะเลนส์ซูม เพื่อให้เห็นสีหน้าท่าทางและลีลาของนักมวยให้ครบถ้วน โดยไม่เข้าไปรบกวน

หรือสร้างความรำคาญขณะที่นักมวยกำลังแสดง โดยในหัวข้อนี้ ผู้เขียน
สร้างสรรค์และถ่ายภาพผ่านผลงานภาพถ่ายย้อนแสงออกมาด้วยการเข้าไป
ทำความเข้าใจพื้นที่ทางจิตวิญญาณของนักมวยระหว่างทำการแสดง จึงใช้
การออกแบบด้วยมุมมองแบบผู้เฝ้ามองแบบเดียว โดยภาพทั้งหมดมีด้วยกัน
4 ภาพ เป็นชุดทำให้วัครูหรือรำเดี่ยวที่เต็มไปด้วยมนต์ขลังผ่านการสื่อสาร
จากมุมมองของผู้เขียนที่สะท้อนอัตลักษณ์นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์
ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม มากที่สุด ทั้งท่วงท่าการแสดง การแต่งกาย รอยสัก
และบรรยากาศของภาพ

ภาพที่ 7 มวยโบราณชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม

ภาพถ่ายย้อนแสงผ่านมุมมองผู้เฝ้ามอง

(ที่มา : พัทณี แสนไชย, 2566)

มวยโบราณชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม เป็นศิลปะการต่อสู้
ที่ใช้การสื่อสารในรูปแบบการแสดง เพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์
ของตัวเอง ที่สัมพันธ์ไปสภาพแวดล้อมหรือนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูไทกะตาก

บ้านโนนหอม การเข้าไปศึกษานาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของชาวภูไทกะตาก สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ผ่านท่วงท่าของการแสดง ทั้งฟ้อนภูไทและรำมวยโบราณ การใช้ภาพย้อนแสงเพื่อการสื่อสาร โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ทำให้ผู้ชมภาพเกิดจินตภาพ (Imagery) และรับสารตามประสบการณ์ของผู้รับชมภาพ

บทสรุป

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนและการลงพื้นที่เพื่อเข้าไปทำความเข้าใจนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาวชาวภูไทกะตาก จึงเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์การถ่ายภาพในบทความวิชาการเรื่อง นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร สู่อารยธรรม การถ่ายภาพย้อนแสง แบ่งผลงานสร้างสรรค์ออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ ฟ้อนภูไทชาติพันธุ์ภูไทกะตาก และมวยโบราณชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม และใช้มุมมองการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายย้อนแสง ออกเป็น 2 มุมมอง ได้แก่ มุมมองผู้เฝ้ามอง และมุมมองการกำกับ

การเข้าไปศึกษานาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูไทกะตากที่มีจุดร่วมเดียวกันกับฟ้อนภูไทของชาวจังหวัดสกลนคร แต่อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของฟ้อนภูไทกะตาก คือ การร้องสดและเล่นดนตรีสดในขณะแสดง ส่วนท่วงท่าและเนื้อหาของเพลงนั้นมีความสัมพันธ์กับนิเวศวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้น รวมไปถึงอาชีพ ความเชื่อ และความเป็นอยู่ก็ถูกนำมาออกแบบเป็นส่วนหนึ่งของท่วงท่าทั้งฟ้อนภูไทและรำมวยโบราณ ชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม นอกเหนือจากการรับเอานาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมผ่านความเชื่อ และประเพณีของจังหวัดมาแล้วนั้น ชาวภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ยังมีความสามารถในการสร้างอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตัวเอง และยังคงดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทกะตากเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง

จากการศึกษานาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร สู่อารยธรรม

การถ่ายภาพย้อนแสง ถึงแม้ว่าการสื่อสารผ่านภาพถ่ายย้อนแสงดังกล่าวจะถ่ายจากช่างภาพคนเดียวกัน แต่กลับให้อารมณ์และความรู้สึกแตกต่างกัน เนื่องจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เรื่องของแสงและเวลา จากการศึกษาหลักการสำคัญของการถ่ายภาพในบทความวิชาการเรื่องนี้ มีเป้าหมายเพื่อสื่อสารนาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของชาวภูไทกะตาก ผ่านภาพถ่ายย้อนแสงที่สร้างความสัมพันธ์ไปกับความรู้สึกและจินตภาพของผู้ชม เพื่อสื่อสารภาพถ่ายที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด การสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายโดยผู้เขียนนั้น เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงภายใต้นาฏกรรมในนิเวศวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทกะตาก บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร และการรับรู้ความงามตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561). *มรดกภูมิปัญญาอีสาน*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กฤษณะ บุญเทียน และศุภรัก สุวรรณวิจน์. (2560). การสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายที่สื่อถึงความสงบตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา. *วิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(2), 106-119.
- กฤษดากร บรรลือ. (2563). *สารานุกรมศิลปะการแสดงพื้นถิ่นสกลนคร รำมวยโบราณสกลนคร*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2565. จาก <https://ilac.snru.ac.th/wp-content/uploads/2021/03/มวยโบราณสกลนคร.pdf>
- ณัฐวุฒิ สิงห์หนองสวาง. (2567). เสน่ห์แห่งภาพถ่ายย้อนแสงเพื่อการสื่อสาร. *ว.เทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร*, 9(1), 177-188.
- นฤทร์บดีรินทร์ สาลีพันธ์, ลีริยาพร สาลีพันธ์และพรสวรรค์ พรดอนก่อ. (2565). บทบาทนาฏกรรมฟ้อน ภูไทต่อการนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง. *Journal of Roi Kaensam Academi*, 7(8), 508-520.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2558). *คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา*. สืบค้น 13 สิงหาคม 2565. จาก <https://anthropology-concepts.sac.or.th/glossary/44>
- ปกกสิณ ชาทิพฮอด. (2562). *ผู้ไทกะตากจากมหาไชถึงโนนหอม: การศึกษาพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม*. *วารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 59-85.
- พัชนี แสนไชย. (2566). *การแต่งกายของการฟ้อนภูไทกะตาก บ้านโนนหอม [ภาพถ่าย]*. มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมัณฑนศิลป์.
- _____. (2566). *การฟ้อนภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ภาพถ่ายย้อนแสงผ่านมุมมองการกำกับ [ภาพถ่าย]*. มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมัณฑนศิลป์.
- _____. (2566). *การฟ้อนภูไทกะตาก บ้านโนนหอม ภาพถ่ายย้อนแสงผ่านมุมมองผู้เฝ้ามอง [ภาพถ่าย]*. มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมัณฑนศิลป์.

- _____. (2566). มวยโบราณชาติพันธุ์ไทกะตาค บ้านโนนหอมภาพถ่าย
ย้อนแสงผ่านมุมมองผู้เฝ้ามอง [ภาพถ่าย]. มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะมัณฑนศิลป์.
- _____. (2566). รอยสักพญานาคจากการแสดงมวยโบราณสะท้อนนิเวศ
วัฒนธรรมของชาวภูไทกะตาค [ภาพถ่าย]. มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะมัณฑนศิลป์.
- _____. (2567). ตำนานหนองฮากสัมพันธ์กับตำนานหนองหารลุ่ม.
[ภาพถ่าย]. มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมัณฑนศิลป์.
- _____. (2567). หนองฮากสายน้ำแห่งวิถีชีวิตชาวภูไทกะตาค บ้านโนนหอม
ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร จ.สกลนคร [ภาพถ่าย]. มหาวิทยาลัย
ศิลปากร คณะมัณฑนศิลป์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). ศัพท์เทคโนโลยีทางภาพ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ลักษณ์.
- รัฐพล ไชยรัตน์. (2536). บทบาทของภาพถ่ายเพื่อการโฆษณาส่งเสริมธุรกิจ
ท่องเที่ยวในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย].
- รัตติยา โกมินทรชาติ. (2549). การฟ้อนของชาวภูไท: กรณีศึกษาหมู่บ้านวาริชภูมิ
อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วันชัย ฝั่งซ้าย. (ปราชญ์ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏกรรมชาติพันธุ์ไทกะตาค
บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมืองสกลนคร. จ.สกลนคร). สัมภาษณ์,
17 มกราคม 2566.
- วาสนา ขริมสันเทียะ. (2559). พลั้งของแสงในจิตรกรรมภาพทิวทัศน์แบบพสุธา
จุดสี. วารสาร มทร.อีสาน ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(1),
134-149.

- สมศรี ศิริขวัญชัย. (2541). การวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล].
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร. (2565). *หนองฮาก*. สืบค้น 23 พฤศจิกายน 2567. จาก <http://www.m-culture.in.th/album/197079/หนองฮาก>
- อนุกุล ต้นสุพล. (2559). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม : กุญแจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(1), 194-221.